

γάλην ἔκαστιν, ὥς λ.χ. ἐν Κρήτῃ, εἶναι εὐνόητον, ὅτι τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη ἀμέσως, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ. Ἦτο φυσικὸν τὸ ἐγγώριον Ἑλληνικὸν δίκαιον ν' ἀντιστιῇ μέχρις ἐνὸς σημείου. Κατ' ἀκολουθίαν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ θὰ παράσχουν ἄμεσον βοήθειαν τὰ νομικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Βεβαίως, τὸ γεγονὸς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐγγωρίου δικαίου δύναται νὰ συναχθῇ ἐν τινι μέτρῳ ἐιμέσως καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, ὥς λ.χ. ἐξ ἐκδοθέντων νομοθετημάτων ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, κυρίως ὅμως τὰ νομικὰ ἔγγραφα εἶναι ἐκεῖνα ἐκ τῶν ὁποίων θὰ προκύψῃ καὶ ἡ ἐμμονὴ εἰς ἐγγωρίους θεσμούς, ἀλλὰ καὶ τὸ ποῖοι ἦσαν οὗτοι, τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον. Ἐπισκέψεις μου καὶ ἔρευνα εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας μοὶ παρέσχον ἐνδείξεις ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κρήτην, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν σχετικῶς τῆς κατακτήσεως καὶ καθ' ἣν ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμὸς νοταρίων τῆς βενετικῆς πολιτείας εἰς ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς, ἐξηκολούθει ἡ σύνταξις καὶ ἰδιωτικῶν νομικῶν ἐγγράφων ὑπὸ κατωτέρων ὀρθοδόξων ἱερωμένων. Οὕτω, λ.χ. ἀνεύρομεν διαθήκην γυναικὸς τοῦ ἔτους πιθανῶς 1440, ἑλληνιστὶ γεγραμμένην καὶ ἐπογραφισμένην ὑπὸ πέντε ὀρθοδόξων ἱερέων καὶ ἐνὸς «διακόνου ταβουλαρίου»¹⁾.

¹⁾ Τὴν διαθήκην ταύτην, ἣτις ἀποκεῖται ἐν τῷ Archivio di Stato τῆς Βενετίας (Duca di Candia, Busta 2, Ducali e lettere ricevute, Coderni 49, 1441 Settembre - 1442 Giugno), κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἀντάλλα. Καίτοι δὲν φέρει ἔτος συντάξεως, οὐχ ἦττον ὅμως ἡ ὑπαρξίς της ἀνατίστηται ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ 1441 καθιστᾶ λίαν πιθανὸν ὅτι συνετάχθη κατὰ τὸ ἔτος 1440 ἢ ὀλίγον ἔτη πρότερον, ἥτοι ὑπερμεσούσης τῆς βενετοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Αὕτη ἐγγραφή ὑπὸ μίας χειρὸς, ἔχει δὲ οὕτως:

Ἐγὼ Εκατερίνα ἡ Τερίβена λέγω διὰ τῆς παρούσης μου ἐπιτελευτίου διαθήκης, ἵνα ὑπάρχει ἀπο τοῦ νῆν, ||² ἦν τινα ἠγωράσαμεν γηναι(κα) την Μαρίναν ἀπο τῆς ἐμ(ῆς) προικός, ἐλευθέρα πάσης δουλοσην(ης), ἐπειδὴ ἐδούλευσεν ||³ αὕτη (καὶ) πλέον τῆς τάξε(ως) ὁμοί(ως) λέγω, ἵνα δώσει ὁ ἀνὴρ μου πρὸς τὸ θεοφρούρητον κάστρον (ὑπέρπυρα) δέκα (καὶ) πρὸς ||⁴ τοὺς παρατυχόντας ἱερεῖς εἰς τὸ εὐχελαιόν μου (ὑπέρπυρα) δέκαπεντε, ψυχικ(ῆς) μου ὀφελεί(ας) ἐνεκεν. Εἰ δὲν ποιήσει οὕτως, ||⁵ λέγω, ἵνα ἐπισπάσῃται τὰς ἀράς τῶν ἀγίων. Πολλῇ γὰρ ἡ ἐμῇ προῖξ καὶ ἐφθάρει ἅπασα παρὰ τοῦ ἀνδρός μου, (καὶ) ἅντι ||⁶ πάσης τῆς προικός μου, ἵνα γένηται οὕτως ὡς διέταξάμην, (καὶ) λήψεται τὴν ἀπο θεοῦ) σίγχωρη(σιν). Εἰς γὰρ ἀσφαλειαν ἐγενετο ||⁷ τὸ παρων μου ἐπιτελευταῖον κατὰ τὴν ἰδ δεκευρίου (ἰνδικτιῶνος) Γ'.

||² + ἐγὼ ευτελ(ης) ἱερεὺς Θεοδωρος ὁ Αλυάτης.

||³ + ἱερεὺς Γεώργ(ιος) ὁ Μαυρόπου(λος)

||¹⁰ + ὁ ευτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ ὁ Τζαντήρις

||¹¹ + ευτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ Κριοιενερίτης.

||¹² + ὁ ευτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ ὁ Ἰσραήλ.

||¹³ — Διάκονος ταβουλάριος ὁ Αλυάτης —

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας τὰ ἑλλη-